

QUAN ESTÀ JUSTIFICADA UNA VAGA DE FAM?

Ramon Alcoberro

És difícil dir si la vaga de fam és un mitjà de lluita individual o col·lectiu. La vaga de fam la fa personalment algú profundament implicat en una causa i és un exemple de protesta radical que pot arribar fins a la mort (o fins a posar greument en perill la pròpia vida). En aquest sentit és una acció profundament personalitzada. Però una vaga de fam sorgeix d'una lògica col·lectiva; només té sentit en la mesura que té un objectiu polític, un grup de conscienciació social que divulga els objectius del o dels vaguistes, i necessita també una infraestructura (metges, acompanyament emocional, etc.).

El cos que pateix és una imatge tan dura (si sou pedants podeu dir que “té té una força icònica tan forta”) que sovint fa por. Optar per fer vaga de fam pot significar que s'arribi a terribles situacions límit, com ara la possibilitat de la mort i l'autodestrucció. Per això hi ha molts teòrics de la política que consideren que quan cal arribar a la vaga de fam és que políticament (parlant) no hi ha res a fer. La vaga de fam és el recurs de qui no té cap més recurs. Es planteja quan la participació política convencional ha fet fallida i, en conseqüència, davant aquesta situació ja només és possible exhibir el gest radical. Arribar a la vaga de fam vol dir que algú està tan radicalment exclòs que no té altra sortida que la més ultrancera.

En tota protesta que porta a la vaga de fam, el vaguista invoca “principis” (universals morals i polítics) que són incompatibles amb “normes” (polítiques, jurídiques) vigents i afirma que la contradicció entre els (seus) principis i les normes fa impossible cap altra sortida que no sigui la del testimoni personal radical. Tota vaga de fam és política perquè posa en qüestió la forma i la legitimitat moral del poder.

Entre els qui no estan d'acord amb l'estratègia de la vaga de fam com a eina de protesta política, són habituals quatre o cinc crítiques a aquesta eina de lluita:

- En general qui inicia i articula la vaga de fam ha de ser un líder prestigiós o algú significatiu. El protagonista d'una vaga de fam normalment personalitza molt el seu gest i per això mateix hi ha el perill que aquesta forma de protesta, on sovint algú s'hi juga la vida, derivi en híperindividualisme i el líder agafi una importància personal excessiva en contra (o al marge) de formes més polítiques col·lectives més estandarditzades. Culpabilitzar els qui no segueixen una vaga i dividir un moviment polític en “herois” i “fluixos” només serveix per desgastar una protesta.
- En segon lloc s'ha tendit a considerar que la vaga de fam és “una eina de perdedors”. Una acció col·lectiva (vaga obrera, aturada de país, etc.), sempre resulta més eficaç que un gest personal i, tal vegada, suïcida. En general, la vaga de fam és un últim recurs que s'intenta quan les vies polítiques i sindicals habituals estan del tot col·lapsades. Per tant, la vaga de fam expressa un col·lapse de la política, però només denuncia mancances però és difícil construir res.
- La vaga de fam té un con tingut emocional tan fort que sovint (especialment si hi ha morts) impedeix qualsevol sortida política negociada i es planteja com u tot-o-res i com un xantatge. La sensibilitat ocupa en aquestes circumstàncies el lloc que

pertocaria a la racionalitat política. Quan la vaga de fam arriba a un determinat límit físic, el que hi ha al darrera resulta emocionalment complicat.

- També hi ha un debat sobre si el fi justifica els mitjans i caldria reflexionar sobre si cap idea política mereix posar en perill la pròpia vida. L'èxit d'una vaga de fam depèn del ressò que tingui en l'opinió pública. No es pot fer vaga de fam si no hi ha un públic (societat civil, bàsicament) disposat a fer-se'n ressò i a recolzar-la. ¿És un mitjà irracional per posar fi a una situació insostenible? El suïcidi té un punt de patològic i pot ser de conseqüències irreversibles. Convindria evitar que la vaga de fam augmentés la irracionalitat política.
- Finalment, caldria reflexionar sobre la seva eficàcia. Alexander Soljenitsin a *Arxipèlag Gulag* diu que és una eina purament moral. Cap govern totalitari fa ni cas del patiment d'un adversari polític i, més aviat, el censura, el manipula i desinforma – si no se'n burla clarament. La vaga de fam només pot tenir èxit quan al davant hi ha un govern democràtic que realment tingui interès a preservar la vida, o quan s'ensopega amb un carceller amb una mica de consciència. A un govern que menysprea els Drets Humans, la vaga de fam i la possible mort del dissident tant li fa. Per això la vaga de fam tan sols és una eina políticament eficaç per obrir el diàleg quan hi ha una gran mobilització social al seu voltant, una predisposició a l'escolta des de l'altra part (aquella contra la qual s'actua) o una sensibilitat humanista.

Fer vaga de fam és fer un acte de sobirania sobre el propi cos, sovint a un preu molt alt. Una vaga de fam és una eina pacífica, però extrema, de denúncia política que serveix per donar difusió a una reivindicació, o per fer conèixer la violació d'un dret, especialment quan altres formes de lluita ja no són possibles o s'han revelat ineficaces. Pel seu caràcter extrem cal que abans d'iniciar-la s'hagin esgotat altres camins de protesta i s'ha d'organitzar tota una xarxa de recolzament als vaguistes i d'extensió de la informació. Però les vagues de fam són complicades per moltes raons (especialment perquè es produeix una situació de deteriorament físic i la salut pot quedar seriosament compromesa) i no sempre tenen èxit. Moltes vagues fracassen per manca de visualització social. El ressò d'una vaga de fam depèn bàsicament del fet de connectar amb una opinió pública sensibilitzada. Si no hi ha un consens social fer vaga de fam pot acabar per resultar un gest polític estèril.

En cap cas una vaga de fam no és un suïcidi, sinó un acte polític que ha de buscar l'eficàcia. El vaguista de fam ha de saber que la propaganda té sota la democràcia, i per mitjans pacífics, un paper similar al que fa la violència sota una dictadura. Esterilitza la protesta, difon la por i crea misèria intel·lectual (i de vegades física). Si l'Estat se sent reptat pel gest del vaguista no dubtarà mai a intentar trencar la seva resistència amb tota classe d'eines (des del menyspreu i la sàtira a l'opacitat informativa). Per això és imprescindible que el vaguista actiu sempre en coordinació amb la xarxa social i política que li dona suport. Una vaga de fam necessita un consens polític molt ampli, un context social que ajudi a la seva eficàcia i unes eines de difusió del gest que siguin realment eficaces. L'èxit de la vaga de fam depèn de la mobilització social que aconsegueixi.